MORMINTELE GETICE DIN SEC. VI-III a. Chr. DIN SPAŢIUL EXTRACARPATIC PRIN PRISMA METODEI STATISTICE

Dumitru CONDREA

CZU: 903.5″652″ dumitru.condrea@outlook.com

This study sets its sights on gaining more knowledge about the funerary practices of the Getic culture in the outer Carpathian area during the 6th-3rd centuries BC by using statistical methods. As a result, a database of 80 relevant archaeological sites with 1014 graves was built, and the data used in multivariate and spatial statistical analyses.

În 2021 s-au împlinit 150 de ani de la descoperirea de către Cezar Bolliac a două urne cinerare „dacice" în „Câmpul Morților" de la Zimnicea, punând astfel bazele cercetării practicilor mortuare getice. De atunci cunoștințele noastre despre acestea s-au înmulțit semnificativ, ca urmare a extinderii suprafețelor cercetate și a publicării rezultatelor acestor investigații, în special în perioada postbelică socialistă. S-au descoperit și săpat situri-etalon, precum cele de la Murighiol, Bugeac II „Gheţărie", Enisala „Valea Netului", Canlia „Gura Canliei", Onești „NV Cartierului Slobozia", Cucuteni „Dealul Gosan", Dănceni ș.a. Printre aspectele care au ajuns să fie cunoscute la un nivel satisfăcător se numără particularitățile de rit, inclusiv existența biritualismului, cu predominarea incinerației, orientarea defuncților, construcțiile și gropile sepulcrale, tipurile de recipiente pentru resturile cinerare, inventarul funerar, ofrandele alimentare și sacrificiile de animale. Puțină atenție s-a oferit stabilirii organizării interne a necropolelor și a relațiilor dintre morminte, fapt cauzat de starea lacunară în care sunt publicate necropolele getice cele mai mari din spațiul extracarpatic. Dintre acestea, doar cea de la Canlia „Gura Canliei", cu 70 de morminte getice individuale sau colective, a beneficiat de un catalog complet al complexelor descoperite [1], însă situl nu a fost cercetat exhaustiv, limitele spațiului funerar nefiind determinate. În ciuda acestor deficiențe, analizele statistice pot contribui la cercetarea aspectelor respective, dar și a altora, cum ar fi problemele de cronologie și tipologie.

Din arealul geografic studiat fac parte teritoriile, care se întind de la marginile estice și sudice ale Subcarpaților până la Nistru, Marea Neagră și Dunăre, plus regiunea Dobrogei, așa cum este cunoscută ea între frontierele României de astăzi. Secolele VI-III a. Chr. reprezintă o perioadă de omogenizare a tradițiilor funerare în această regiune, înainte de instaurarea unei inexpresivități a acestora, începând cu sec. II a. Chr., manifestată printr-un număr mult mai mic de morminte getice descoperite.

O abordare statistică în cercetarea arheologică implică construirea unei baze de date cu materialul vizat, pe de o parte, selectarea celor mai potrivite metode statistice

și aplicarea lor cu ajutorul informațiilor stocate, pe de altă parte. În această direcție s-a creat o bază de date care conține 80 de situri arheologice funerare cu 1014 de morminte din sec. VI-III a. Chr. Anterior, într-o caracterizare a situației din sec. V-III a. Chr. se afirma că la Dunărea de Jos s-au depistat 1600 de morminte getice, în timp ce în spațiul de la est de Carpați acestea numărau doar 270 [2, p. 87]. O distribuție geografică disproporționată a necropolelor getice s-a confirmat în propria analiză numerică, care a constatat că 48 (60%) din cele 80 de situri luate în calcul se găsesc în Dobrogea și Câmpia Bărăganului. Din cele 1014 morminte înregistrate 653 erau intacte în momentul cercetării (64,4%), 138 deranjate (13,6%), 75 distruse (7,4%), iar 148 se aflau într-o condiție nedeterminată (14,6%). În același timp, doar 123 de morminte sunt tumulare (12,13%), spre deosebire de 891 plane (87,87%). În 94 de cazuri (9,3%) mormintele posedau o formă de marcaj, cel mai des aceasta fiind o aglomerație sau un ring de piatră, iar în ceea ce privește tipurile de construcții sepulcrale, predomină depunerile în gropi (804 morminte, 79,29% din total). S-a putut stabili forma gropilor în doar 188 de cazuri din 804 (23,4%), dintre care majoritatea provin din necropola de la Stelnica „Grădiștea Mare”. Anterior, tipul de morminte în groapă „simplă” se considera a fi cel mai frecvent, fără concretizarea vreunei forme [3, p. 68-76], însă în urma publicării descoperirilor de la Stelnica și alte situri, a coroborării lor cu săpăturile anterioare de la Onești „NV Cartierului Slobozia” și Dănceni, s-a încercat o reevaluare a importanței mormintelor în groapă dreptunghiulară și ovală alungită pe fondul unor practici funerare birituale neelucidate complet [4-5].

În domeniul arheologiei se utilizează un șir lung de metode statistice, numite și analize statistice. Pe de altă parte, puține dintre ele s-au răspândit mai departe de câteva studii de referință, problema principală fiind explicarea rezultatelor pe înțelesul tuturor. În ochii specialistului, tehnicile reductive, așa cum sunt diagramele, sunt pline de înțeles, însă pentru un privitor terț afișează o informație foarte abstractă și necesită explicații adăugătoare [6]. Datele afișate în formă numerică, procentuală și cartografică sunt printre cele mai lesne de înțeles, ceea ce ridică șansele adoptării acesteia de către alți cercetători. Soluții foarte simple, de exemplu, indicarea distanței medii în cadrul unei analize spațiale, rămân întotdeauna valoroase, deoarece pot fi comunicate cu ușurință unei audiențe mai largi [7, p. 70]. Printre cele mai populare metode statistice folosite în arheologie sunt cele combinatorii/multivariate, care stabilesc tipare formând și analizând asocieri între diferite variabile, și cele spațiale, care studiază relațiile dintre diferite puncte în spațiu.

În cazul de față, s-au aplicat analiza corespondenței, testele statistice Shapiro-Wilk, Jarque-Bera ș.a., testul de corelație (*Pearson correlation coefficient*) și serierea asupra setului de date care conține doar mormintele din necropola de la Bugeac II „Ghețărie”, iar analizele spațiale de tip *point pattern* a celor mai apropiați vecini și *kernel density estimation* asupra planurilor generale ale cimitirelor de la Bugeac II „Ghețărie”, Canlia, Hansca „Lutărie”, Poienești și Zimnicea. Serierea și analizele *point pattern* s-au realizat cu ajutorul programului *PAST* (ver. 4.08), iar restul în extensia *XLSTAT* pentru *Microsoft Excel*. În urma analizelor efectuate asupra necropolei de la Bugeac II „Ghețărie”, s-au

putut trage anumite concluzii: existența unei corelații sesizabile între adâncime și numărul de artefacte în mormânt (un coeficient de 0,296); trei grupaje tipologice de morminte care au în comun vasul tronconic/craterul, combinația borcane-ceramică la roată sau vas clopot-ceramică la roată; o divizare vizibilă în seriere între mormintele fără marcaj asociate cu ceramică la mână și cistă de piatră, pe de o parte, și morminte cu marcaj de piatră asociate cu ceramică la roată, pe de alta. Analizele spațiale au scos în evidență aranjarea mormintelor în interiorul celor cinci necropole getice, în special locurile unde acestea formau aglomerații, iar mai concret au demonstrat o supradispersare a mormintelor în poligoanele selectate din cimitirele de la Bugeac și Poienești.

Necropolă	Nr. morminte în poligon	Densitate medie	Distanță medie	Distanța așteptată	R	Z	p (aleatoriu)
Bugeac „II Ghețărie", Nord-Vest	46	0,15038	1,5386	1,2894	1,1933	2,5076	0,012157
Canlia „Gura Canliei"	45	0,065809	1,91	1,9491	0,97994	-0,25746	0,79682
Hansca „Lutărie"	70	0,1877	1,2034	1,1541	1,0427	0,68373	0,49415
Poienești „Dealul Teilor-Măgura"	35	0,064541	2,3663	1,9681	1,2023	2,2895	0,022051
Zimnicea „Câmpul Morților", C10+C2	29	0,10484	1,6232	1,5442	1,0511	0,52685	0,5983

Fig. Rezultatele analizei vecinilor cei mai apropiați: R<1 – puncte grupate; R~1 – distribuție Poisson; R>1 – supradispersare puncte.

Studiul de față a condus la o înțelegere mai bună a mormintelor getice din sec. VI-III a. Chr., la identificarea principalelor probleme și lacune în cunoașterea acestora, dar și a direcțiilor în care îmbinarea dintre arheologie și metodele statistice poate fi dezvoltată.

Referințe:

1. BOROFFKA, R., TROHANI, G. Necropola getică de la Canlia, com. Lipnița, jud. Constanța. În: *Cercetări Arheologice*. 2003, vol. XII, pp. 139-198.
2. SÎRBU, V. *Les Thraces entre les Carpates, les Balkans et la Mer Noire (Ve s. av J.-C. – Ier s. apr. J.-C.): Quatre conférences données a la Sorbonne*. Synthèses archéologiques et historiques VI. Brăila: Istros, 2004. 210 p. ISBN 973-9469-48-5.
3. PROTASE, D. *Riturile funerare la daci și daco-romani*. Biblioteca de Arheologie XVI. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971. 221 p.
4. BABEȘ, M., MIRIȚOIU, N. Practici funerare birituale prelungite în spațiul carpato-dunărean în secolele V-III a.Chr. În: *Arheologia Moldovei*. 2011, vol. XXXIV, pp. 103-149.
5. SÎRBU, V. Observații privitoare la un ritual funerar insolit la tracii nordici din sec. V-III a.Chr. În: *Istros*. 2009, vol. XV, pp. 47-80.
6. STERRY, M. Multivariate and spatial visualization of archaeological assemblages. În: *Internet Archaeology*. 2018, vol. 50. [Accesat 30.06.2022]. Disponibil: https://doi.org/10.11141/ia.50.15.
7. BEVAN, A. Spatial point patterns and processes. În: GILLINGS, M., HACIGÜZELLER, P., LOCK, G. (Eds.). *Archaeological spatial analysis: a methodological guide*. Abingdon: Routledge, 2020, pp. 60-76.

Recomandat
***Aurel ZANOCI**, dr., conf. univ.*